

vetőjeként — ő látta meg ismét a magyarság utolsó zálogát, reményét, fenntartóját s hirdette, hogy az akkor kilenc milliónyi parasztságot nem lehet többé kirekeszteni a nemzet életéből és testéből, mert ez pusztulásunkat okozza. De tovább is ment ennek hangoztatásánál: az egész fejlődést nemzeti szelcmben akarta végrehajtani. Nagyvonalú nemzetnevelő programja mellett szinte eltörpülnek azok a közvetlen gyakorlati célok, amelyeknek megvalósítását munkába vette. Hirdette a szigorú önismeretet, a kemény önfegyelmézést és a szaktudással bíró kiművelt magyar főket! Valóban elmondhatjuk, hogy mivel a nemzeti gondolatot akarta tevékenyvé tenni, ő lett a modern magyar nemzet atyja.

Életcélja volt, hogy a magyarságot előbb gazdaságilag erőssé fejlessze, mert jól tudta, hogy nem lesz többé hatalom, amely a gazdaságilag erős és független Magyarországot megakadályozhatná politikai jogaink kivívásában. Mikor pedig fenyegetve látta azt az utat, amelyet ő jelölt ki nemzete számára, félrevonult s az önkínzásig menő tépelődés örölte fel idegzetét és áldásos életét. (1860. április 8.)

Széchenyit legnagyobb politikai ellenfele, Kossuth nevezte el a *legnagyobb magyarnak*, de talán találóbb az a jelző, amit Kemény Zsigmond báró adott neki: a *leghívebb magyar*. Mi hozzá tehetjük, hogy ő volt a legnagyobb magyar tanító és nevelő, aki nem egyes társadalmi osztályok, hanem az egész nemzet számára tűzött ki új eszményeket és célokat s aki személyes példájával mutatta meg, hogyan kell szolgálni a haza érdekeit a legnehezebb időkben is!

Rá emlékezve vele mondjuk, vele érezzük jeligévé vált mondását:

MAGYARORSZÁG NEM VOLT, — HANEM LESZ!

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE.

(Részletek tanulók számára.)

Megrontva bűnöd és a régi átok,	—	Hogy lenne élet-ösztön a halónak,
Beteg valál, s nem érzéd, ó magyar.		Bénult idegre zsongító hatás,
Nép, a hazában nem volt már hazátok:		Reménye a remény nélkül valónak:
Sírt még hogy adna, állt az ős ugar.		Önérzet, öntudat, feltámadás,
S mint a lepke a fényt kábulva issza,		Midőn magát ez nem tudá szeretni,
Ugy lőn nekünk a romlás — élvezet;		Ó megszerette pusztuló faját.
Egy-két kebel fájt még a multba vissza:		Ó, nemzetem, ha fognád elfeledni
Nem volt remény már, csak emlékezet.		Hogyan viselte súlyos nyavalyád?
De, mely a népek álmaít virrasztja,		És mennyi harcot küzde önmagával?
Elhagyni szelíd ég nem kívánt;		Hány izgatott, álmatlan éjjelen?
Széchenyit küldé végtelen malasztja		Míg bátorító Macbeth-jóslatával
E holttetembe érző szív gyanánt,		Kimondá: „a magyar lesz“ — hogy legyen!

Bizton, ezer bajunk közt megtalálta

Azt, ami fő, s mindent befoglaló:

„Elvész az én népem, elvész — kiálta —
Mivelhogy tudomány nélkül való.“

S míg kétéle a bölcs, hátrált a tevékeny,

Bujt az önérdék, fitymált a negéd:

Ő megjelenve, mint új fény az égen,

Felgyújtá az oltár szövétnekét.

És ég az oltár. Im körébe gyűltünk,

Szétszórt bolyongók a vész idején.

Már is tüzenél szent lángra hevültünk,

Fénye világol sorsunk ösvényén.

Ó, rakjuk e tüzet, hogy estve nála

Enyhet találjon áldó magzatunk!

Ez lesz a méltó, a valódi hála,

Mit a nagy Jóltevőnek adhatunk.

Hitel, Világ és Stádium! ti, három —

Nem kézzel írt könyv, mely bölcsel, tanít.

De a lét és nemlét közti határon

Egekbe nyúló hármas pyramid!

Ám, hadd üvöltösn a Számum viharja,

Dőljön nyugatról a sivár homok:

A bujdosók előtt el nem takarja,

Melyet ti megjelöltök, a nyomot.

S lön új idő — a régi visszacsökkent —

Reményben gazdag, tettben szapora:

A „kisdéd makk“ merész sudárba szökkent;

Ifjú! Ez a kor: „Széchenyi kora“

Nézd ez erőt: hatása mily tömérdek —

De ne imádj: a munka emberé —

Szellem s anyag, honszeretet s önérdék —

Mily biztosan lejt a közjő felé.

... Fájdalmunk hevében

Hamvad, ne sértse káromló beszéd,

Ó, nézz egedből és örvendj e népen.

Mely soha így még nem volt a tiéd!

Leomlunk sírodon szent döbbenéssel.

A sújtó karra félve ismerünk:

De Anteuszként majd ez illetéssel

Küzdelminkhez új erőt nyerünk.

Emléket, ó hazám, mit adsz e sírra?

Hova tekintesz földeden magyar,

Hol Széchenyi nevét ne lásd megírva

Örök dicsőség fény sugarival?

Ha büszke méned edzi habzó pálya,

Ha eszmeváltó díszes körbe gyűlsz,

Ha szárnyakon röpít a gőz dagálya,

Ha tenni, szépre, jóra egyesülsz; —

Duna, Tisza... ez mely prüszögve hordj^á

Fékét, s szabályhoz kötni kénytelen;

Amannak hódol a sziklák csoportja,

S Trajánusz híre újból megjelen;

Az ifjú szép Pest, ki bizton ölelve

Nyújt Corvin agg várának hű kezét,

S az édes honi szót selypíti nyelve —

Széchenyié mind ez emlékezet!

Széchenyi hírét, a lángész csodáit

Ragyogja minden távol és közel:

Áldozni még jerünk — ah, oly sokáig

Nem értök — Széchenyi szívéhez el.

Nem láttuk, e szív néha mit palástol

Horván közöny havát és gúny jegét:

Hogy óvni gyöngye csiráit fagyástól

Órízze életosztó melegét.

Nem hal meg az, ki milliókra költi

Dús élte kincsét, ámbár napja múlt:

Hanem lerázván, ami benne földi,

Egy éltető *eszmévé* finomul,

Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye

Amint időben, térben távozik;

Melyhez tekint föl az utód erénye:

Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Te sem halál meg, népem nagy halottja:

Nem mindenestül rejt a cenki sír;

Oszlásod még a család siratja —

Ő, mert ily sebre hol van balszamír?...

Mi fölkelünk: a fájdalom vigasztal:

Egy nemzet gyásza nemcsak leverő:

Nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal,

Van élni abban hit, jog és erő!

Arany János.